

ספר משלי פרק ג

- (א) בְּנֵי תוֹרָתִי אֵל תִּשְׁכַּח וּמִצְוֹתַי יִצַּר לְבָבְךָ:
 (ב) כִּי אֲרֹךְ יָמִים וְשָׁנוֹת חַיִּים וְשָׁלוֹם יוֹסִיפוּ לָךְ:
 (ג) חֶסֶד וְאֱמֶת אֵל יַעֲזֹבְךָ קִשְׁרָם עַל גְּרָגְרוֹתֶיךָ כְּתָבָם עַל לִוַח לְבָבְךָ:
 (ד) וּמִצָּא חֵן וְשָׁכַל טוֹב בְּעֵינֵי אֱלֹהִים וְאָדָם:
 (ה) בְּטַח אֵל יִדְוֶד בְּכָל לְבָבְךָ וְאֵל בֵּינְתֶךָ אֵל תִּשְׁעֶן:
 (ו) בְּכָל דְּרָכֶיךָ דַּעְהוּ וְהוּא יִישֵׁר אַרְחֹתֶיךָ:
 (ז) **אֵל תְּהִי חָכֵם בְּעֵינֶיךָ יִרְא אֶת יְדוֹד וְסוֹר מֵרַע:**
 (ח) רַפְאוֹת תְּהִי לְשֵׁרְךָ וְשִׁקּוּי לְעִצְמוֹתֶיךָ:
 (ט) כִּבֵּד אֶת יְדוֹד מֵהוֹנֶךָ וּמֵרֵאשִׁית כָּל תְּבוּאֹתֶיךָ:
 (י) וַיִּמְלְאוּ אֶסְמֶיךָ שְׁבַע וְתִירוֹשׁ יִקְבִּיךָ יִפְרְצוּ:

ביאור הגר"א - משלי פרק ג פסוק ז

אל תהי חכם בעיניך לעמוד על סתרי טעמי תורה ותאמר "מצאתי חכמה".
 רק ירא את ה': קודם עבירה - תירא מלפניו ול"ת, ושבור יצרך הרע.
 וסור מרע: ואם כשלת בעוונך תראה לסור מרע ועשה תשובה.
 והן נגד חו"ב, כי יראת ה' היא חכמה, וסור מרע בינה;
 ולמעלה אמר בכל דרכיך דעהו שהוא הדעת -- הרי חב"ד:

פירוש האלשיך ז"ל - ספר תורת משה על ויקרא - פרק ט פסוק כג-כד

והענין הוא אשר ביארנו בספר ביאור משלי, על מאמר רבי יוחנן בן זכאי לתלמידיו (ברכות כח ב) באומרם אליו שיברכם, וענה ואמר יהי רצון שיהא מורא שמים עליכם כמורא בשר ודם, ואמרו לו עד כאן רבינו, ואמר להם אדם עובר עבירה בסתר ואומר שמא יראני שום אדם ואינו אומר שמא יראני המקום, ע"כ:
 והנה שם הערנו, כי גם עתה אחר תשובתו, קושייתם במקומה עומדת. וכי מי חשידי בעיניו שחמשה תלמידים גדולי עולם, כולם יאמרו שמא יראני שום אדם ולא שמא יראני המקום.

אך כתבנו כי יובן במאמר ז"ל (קידושין פא א) שקרה לרב עמרם חסידא שפדה שתי ריבות יפיפיות והעלה אותן בעלייה ויסר את הסולם ממקומה, ויהי היום ויחם לבו, ויטה את הסולם אל העלייה ויחל לעלות ועודנו באמצע הסולם ויך לבו אותו כי ירע עליו המעשה ההוא אשר זמם לעשות, ויואל לשוב אחור ולא יכול כי תקפתו יצרו ויאחז בו להעלותו ולא הניחו לירד, וירא כי לא יכול ליצרו ויקרא בקול גדול, נורא בי עמרם נורא בי עמרם, ויאספו אליו כל בני העיר ויאמרו אליו איה האש והעצים, ויאמר אליהם נורא דחטא דהוה דליק בקרבי, אמרו לו כספתינן, אמר להם מוטב שאתבייש בעולם הזה ולא בעולם הבא. הנה כי עם היות רב עמרם חסיד, עם כל זה לא עצר כח מפני יראת ה' לשוב

אחור מחטאו עד באו אנשים, וממוראם ירד ממעלות אחז אחורנית. והיעלה על לב כי גבר כרב עמרם לא היה עליו מורא שמים שוה למורא בשר ודם? אך היה זה שקודם בא החטא לידו, יותר ימנע ללכת לעשות את הרע מיראת אלהים מאשר ממורא בשר ודם,

אך כשכבר העבירה באה ונהיתה ויאחז צדיק דרכו לעשותה, אז יותר קל לימנע ממורא בשר ודם.

وهוא מעשה דרב עמרם חסידא, כי אחר היותו במעשה הרעה והיחל לעלות בעצת יצרו, כבר החזיק יצרו בו וקשה לחזור בו. כי גם מן השמים ירפו ממנו מלסייעו, כי הואיל הלך אחרי צוות יצרו.

ועל כן ממורא שמים לבד לא ישוב, אך ישוב אם יראוהו אנשים, כאשר היה לו כי שב בבא כל ישראל לראות אשר יבא באש.

וזה מאמר רבי יוחנן בן זכאי אדם עובר עבירה בסתר, כלומר לא אמרתי טרם בא העבירה לידכם, כי אם יצר סמוך ייעץ להדיח ולומר "עשה עבירה פלונית", כי ימנע הצדיק מיראת אלהים:

אך אשר אמרתי בהיות כבר העבירה ביד האדם. וזהו אומרו "אדם עובר עבירה בסתר", כלומר שכבר הוא עובר ובה יהוי, כי אז מינה לא יזוז ממורא שמים כי אם ממורא בשר ודם, כעובדא דרב עמרם.

ואמר כי כל כך נכנס בו רוח שטות עד שהיחל בחטא, כי אמר שמא יראני האדם ולא שמא יראני המקום.

וזה כתבנו שם שכיוון שלמה בחכמתו, באומרו (משלי ג ז) אל תהי חכם בעיניך ירא את ה' כו', לומר אל תהי חכם בעיניך לומר כי מעצמך תדע ליזהר מן היצר הרע מבלי מועצותי, כי הנה בזה אנסה אותך, והוא ירא את ה' וסור מרע, כלומר מחמת יראת ה' בלי בשר ודם סור ופרוש מהרע שאתה בו ואז יוכר אם חכם אתה: כלל הדברים, כי סור האדם מהרע שבידו ממורא שמים טרם יראוהו אנשים וממורא יחת וישוב, היא מדרגה שאין למעלה ממנה.

וזאת תהיה כונת התנא באומרו ויהי מורא שמים עליכם, כלומר זו לבדה ולא של בשר ודם, תמיד, בין במקום רואים בין בסתר במקום שאין אנשים. ולא שתהיה לפעמים קרובה ולפעמים רחוקה. כמו שכתבנו מההפרש שיש בין טרם בא מציאות העבירה לידו לאחור שכבר באה:

כי אחרי בואה תתרפה מיראת שמים ויצטרך מורא בשר ודם, כי אם שתהיה עליכם ממש בלתי נעלה מעליכם כלל.